

Sørum-Speilet

I dette nummeret:

**Jordskred i Sørum
Årsakene til leirskred
Skjefallet – om skred,
erosjon og
denudasjon**

**Jubileumsmiddagen – et
gjestebru som vil huskes**

**Oppvekst på Melvold i
Frogner i
mellomkrigstida
Del 20: Faredagene og
økonomiske forhold**

**Thor Hexeberg:
Gardshistorie for Løren
og Hol – Del 2**

**Andreas Holmsen:
Gårdshistorie inntil
1647**

Årsmøtet 2002

**Aasmund Olavsson
Vinje i Blaker**

**1952 - 2002
50 år**

<http://sorum.historielag.no>

Kjære medlem,

Som medlem av Blaker og Sørum historielag er du også medlem av Romerike historielag. 35 kroner av den årlige kontingenten du betaler går dit. Og i det siste nummeret av Skytilen for 2001 kunne vi lese at Romerike Historielags Hus ved Skedsmo kirke holder lørdagsåpent hver annen uke fra klokka 11.00 til 14.00.

6. april orienterer Dag Nordsveen om Pilgrimsleden på Romerike.

20. april gir Dag Hofsødegård en introduksjon til bruk av internett i forbindelse med søk etter utvandrere til Amerika.

4. mai forteller Tom Halvorsen om barskogkulturen etter finneinnvandringen.

Apropos kontingent. Årsmøtet 14. februar vedtok styrets forslag om en kontingentforhøyelse til kr. 125,-. Det dekker akkurat planlagte kostnader ved utgivelse og utsending av Sørum-Speilet. Noen røster hevet seg på årsmøtet for å heve kontingenten ytterligere. Styret mente det var viktig fortsatt å se på andre inntektsmuligheter. Vi vil imidlertid sette pris på om den giroen som er sendt ut blir benyttet, slik at vi slipper purrekostnader.

Torsdag 23. mai starter vi historielagets rusleturer i 2002. Denne dagen møtes vi klokka 18.30 på parkeringsplassen ved Stampetjernet i Skedsmo. Herfra går turen med Leif Mathisen som cicerone til bygdeborgen på Farshatten. Ta med en termos kaffe og noe å bite ti.

Onsdag 5. juni er det årsmøte i Romerike historielag. Alle medlemmer kan møte der. Vil du ha stemmerett, så ta kontakt med en i styret på forhånd, så vil du kunne velges som en av ti stemmeberettiget representanter for Blaker og Sørum historielag. Nærmere informasjon om årsmøtet finner du i Skytilen.

14. og 15. april er det 234 år siden det store Skjefallet. Vi lar derfor stoff om leirskred prege dette nummeret. Takket være dette og de faste spalter med Andreas Holmsen og Kristian Lieungh og fortsettelsen av Thor Hexebergs gardshistorie for Løren og Hol, er nok dessverre omfangsbegrensningen på 18 sider overskredet igjen. God lesning!

Artikler nr. 2 – 2002 – 8. årgang

Jordskred i Sørum

Høsten 2000 var Sørum i nyhetsbildet på grunn av faren for store jordskred. Området vi ligger i på Romerike har vært hjemsøkt av en lang rekke jordskred opp gjennom historien. Et av de best dokumenterte fant sted 14. og 15. april 1768. Det var da omtrent 500 dekar på garden Skea som kom i bevegelse.

Skearaset i 1768

Ulykken ble omtalt i Norske Intelligensseddeler for 20 april 1768. Ei uke etter raset kunne sogneprest Mandall gi følgende skildring av hendelsesforløpet: "En gaard Schea kaldet blev sistleden Fredag den 15. April om Morgen en omtrent Klokken 4 ved et grusomt Jordfald i Bund og Grund ødelagt, saa at ei allene alle de paa Gaarden staaende Huse, 26 i Tallet, men endog 23 Mennesker med Hæster og Fæ, samt andre Slags Creature, i et Minut blev omkastet, og med Jorden, der blev drevet af nogle hemmelige Vand-Aarer, saa bortskyllet, at de længst bortdrevne Ting standsede en halv Miils Vei på hver Side af Gaarden! Af Menneskene ere 7 blevet reddede, men de øvrige 16 ynkeligen omkommet, deraf 9 fundet i en Elv Rømua kaldet, hvorudi den neden Gaarden rindende Bæk havde sit Udløb.

Iblant de 7 bjergede ere de fleste saarede." Presten drøfter så årsaken til jordfallet og forteller at enda "hver Dag udfalder meer og meer, saa at Gaardens største herlighed hermed borttages. Den udskyllede Jord ere et tykt, seigt og slibrigt Blaae-Leer eller Mergel, hvilket saaledes har opfyldt den førømmeldte Elv, at det har betaget alle Rejsende Overfarten."

Ut på høsten samme året skjedde nye utglidninger med tilstopping av Rømua. Flere gårder i nabolaget fikk store skader ved oppdemming av Hønsibekken og Vilbergsbekken og likeens gårdene beliggende langs Rømua. Flere av gårdene fikk midlertidige skattelettelser. I august 1769 ble det holdt synsforretning på de brukene som hadde fått størst skader. Det var ikke lett å vurdere tapene, og ny besiktigelse ble derfor holdt både i 1771 og 1775.

Skea fikk redusert skylden med 1 ½ skpd. Tunge, ellers oppnådde følgende gardar midlertidige skattelettelser: Egner nordre, Asak nordre og søndre, Merli, Vølner, Sæteren, Haskoldrud, Sagen østre, Tangerud, Mjønerud og Vilberg Øvre. Flere kvernbruk gikk også tapt.

Lørifallet i 1794

Den første utglidningen fant sted 18. juni, og ble fulgt opp av nye ras 2., 3., 7., 18. og 20. juli. Disse rasene omfattet også mindre utglidninger både på Ålgård og Prestegården. Den utglidde massen ble i alt beregnet til 23 millioner 400.000 kubikk-alen, eller ca. 6 millioner kubikkmeter. Rømua ble fylt opp av leire og sand i en lengde av 9 km, og i en høyde av 19 meter over lavvannstand. Elveløpet ble helt stengt i 132 døgn, og ble åpnet ved hjelp av militære mannskaper under oppsyn av vegvesenet. Hvert ras skal ha vart i ca. 40 minutter. Heldigvis gikk ikke menneskeliv tapt, men det strøk med en del krøtter og løsøre.

Skaden ble taksert allerede på ettersommeren samme året, og det ødelagte

Gamle leirskred på Romerike

Dette er navnet på en artikkel i Årbok for Romerike historielag fra 1970 skrevet av T. Løken, F. Jørstad og S. Heiberg fra Norges geotekniske institutt. En henvendelse til instituttet om å få trykke den generelle innledningen til denne artikkelen om årsaken til leirskredene på Romerike, ble besvart positivt av Tor Løken.

I litteraturlista for artikkelen, som vi har sløffet her, henvises det til en intern rapport fra Norges geotekniske institutt skrevet i forbindelse med 200-års minnet for Skjeafallet av Finn A. Jørstad. Det viser seg at han er død, men Norges geotekniske institutt gir oss tillatelse til også å trykke denne internrapporten (F 377) i Sørumspeilet.

Av artiklene framgår det at leirskred oppstår når saltet i leira vaskes ut i perioder med stor nedbør. Dette har også vært situasjonen ved de leirskred som vi har sett i vårt område den seinere tida. Det som er verdt å merke seg i Jørstads artikkel er at antallet leirskred er langt flere enn de to som kan dateres i historisk tid. Kartet forteller oss hvor vi kan lete etter tidligere leirskred, og det er spennende når en går tur i kulturlandskapet med øye for dette.

For den som vil studere fenomenet leirskred videre, kan vi anbefale følgende litteratur:

Bjerrum, L. Og I Th. Rosenqvist (1956): Norske leirskred og deres geoteknikk.

Norges geotekniske institutt, Publikasjon 15, 15 s.

Bjørlykke, K.O. (1916): Jordbunden paa Romerike. Kristiania (Grøndahl). 112 s.

Drury, P (1968): The Hekseberg landslide, March 1967; an illustration of the Romerike clay landslide problem. Norges geotekniske institutt. Publikasjon 75, s. 27-31.

Holtedahl, O. (1924): Studier over israndterrassene syd for de store østlandske sjøer. Kristiania (Dybwad). 110 s. Norske vitenskapsakademi i Oslo. Skrifter. Mat.-naturvitenskapelig klasse 1924, nr. 14.

jordarealet på Løri ble anslått til en verdi av 7.650 riksdaler. Dessuten mistet enken Anne Aalgaard sine rug- og byggåkrer og ble nødt til å flytte husene sine. Ulykken rammet også Prestegården, Rømua lense, Hammeren, Sørli, Merli, Smedsrud, Mjønerud og Norum. Det var oversvømmelsen i Rømua som var skyld i ødeleggelsen på de fleste av disse gårdene, som til sammen hadde 23 oppsittere. På enkelte gårder ble opptil halvparten av eiendommen forringet. Restene etter Søndre og Nordre Løri ble verdsatt til henholdsvis 350 og 150 riksdaler, alt for lite til å dekke den påhvilende skylden.

Lørikatastrofen ble skildret i oktobernummeret av det danske tidsskriftet Minerva samme året. Alle gode og menneskekjærlige borgere ble anmodet om å slutte opp om en hjelpeaksjon til fordel for de skadelidende bondefamilier på Løri. Om Løri-mennene heter det at ”De vandrer modløse og huusvilde omkring for at lede efter Boelig, uden at finde den.”

Ved kongelig resolusjon av 26. oktober 1796 ble Nordre Løri tilstått full skattefrihet og Søndre Løri skattefrihet i 10 år av 2 skpd. ½ lpd. Tunge, dvs. en reduksjon på ca. 85%.

Det har også gått skred i Lørifallet så sent som i 1883 og 1899. Hver gang raste ca. 50 meter av hovedvegen gjennom Lørifallet ut. Det meste av den nåværende tettbebyggelsen i Lørifallet ligger innenfor det gamle rasområdet. Mest markert kan en se den gamle raskanten når en kjører opp Fallbrauta mot Sørumsletta.

Redaktøren

Årsakene til leirskred

Bortsett fra åsene mellom Nannestad og Hakadal, består fjellgrunnen på Romerike av harde grunnfjellsbergarter, alt vesentlig gneis, med en antatt alder på ca. 1.000 millioner år. Bergartene har vært utsatt for store trykk, fjellkjedefoldninger og forkastninger har resultert i at strukturene og svakhetssonene tilnærmet ligger i Nord-Syd-retningen. Vest for Nannestad er det derimot yngre bergarter av granittisk sammensetning som ble presset opp fra dypet i Permtiden (ca. 200 millioner år siden), den gang Oslo-feltet var en kokende heksegryte med vulkaner, forkastninger og jordskjelv.

For ca. 1 million år siden begynte istidene, og hele Skandinavia ble dekket av is som eroderte kraftig både i den gamle forvitrede fjelloverflaten og i eldre løsavsetninger. Da isen trakk seg tilbake fra Romerike etter den siste istiden, for ca. 10.000 år siden, var fjelloverflaten blankskurt og svakhetssonene i fjellgrunnen utdypet til kløfter og daler, mens hardere partier stakk opp som koller.

Vekten av de enorme ismassene med mektigheter på opptil 3-4.000 meter over sentrale deler av Skandinavia presset jordskorpen ned, slik at i forhold til havflaten lå landmassene flere hundre meter lavere enn i dag. Etter hvert som ismassene begynte å smelte, begynte landmassene å heve seg. Men mot slutten av siste istid gikk avsmeltingen raskere enn landhevningen. Dette resulterte i at da isfronten trakk seg tilbake, fulgte havet etter og dannet grunne fjorder over landområder som på Romerike kan ligge opptil 210 meter høyere enn nåværende havoverflate.

Det har vist seg at isen ikke trakk seg jevnt tilbake, men at den har gjort flere stopp eller mindre fremstøt. På disse stedene har det bygget seg opp store sand- og grusavsetninger, som for eksempel ved Berger, Hauer seter og Minnesund. Den mest markerte av disse avsetningene er "Hauer setertrinnet" som ble dannet den

gang isen stoppet opp mellom Hovinfjellet i øst og Nipkollen i nordvest. Her stod havet inn til iskanten i en fjord vi kan kalle "Romeriksfjorden", som hadde fri sirkulasjon med Oslofjorden både over Grorudpasset og sørover mot Askim og Fredrikstad.

Foran isen skyllet store smeltvannselver ut enorme sand- og grusmasser, mens de minste partiklene som silt og leire ble ført lenger ut og avsatt sør for Jessheim. Dette innebærer at den gang var store deler av Gardermosletta en mektig sandstrand, mens Kløftaplatået var en horisontal fjordbunn på ca. 30 m. dyp. (Se fig. 1.)

Samtidig med isavsmeltingen hadde vi landhevningen som resulterte i at først Gardermosletta, deretter Kløftaplatået kom opp over havet. Det kan ha tatt ca. 300 år før det flate leirplatået rundt Kløfta ble tørrlagt, og i hele denne perioden var det aktiv stranderosjon av bølger som grov finmaterialet ut fra terrassekanten sør for Gardermoen. Denne sanden som bølger og tidevann trakk med seg, ble liggende oppe på leirplatået. Over dette sandlaget og ofte direkte på den maritime leiren ble det sedimentert et lag av silt eller finsand som tørre kalde vinder fra de nedisede områdene i nord har tatt med seg fra slettene ved Gardermoen. Lignende forhold finner vi flere steder på de høytliggende flate leirslettene på Romerike.

Etter hvert som landområdene ble tørrlagt, og før vegetasjonen fikk skikkelig tak, har den blottlagte terrengoverflaten vært utsatt for ganske kraftig erosjon. De viktigste bekkedalene har nok allerede i denne perioden fått en markert utforming. Bekkene har fram til i dag kontinuerlig

gravet seg ned i leiravsetningene, samtidig som et stadig finere mønster av sidebekker har oppstått.

På oversiktskartet (fig. 2) er fjell i dagen spesielt markert. Noe forenklet gir dette et bilde av hvordan "Romeriksfjorden" så ut for ca. 10.000 år siden med store og små øyer stikkende opp. Disse landområdene og øyene har ikke vært dekket av havet og har derfor heller ikke marine avsetninger. Her kan det forekomme noe sand og grus etterlatt av isen, men for øvrig er det fjell i dagen.

Nord på kartet er de mektige sand- og grusavsetningene ved Jessheim, Hauer seter og Dal inntegnet. Dette illustrerer hvordan isen lå da de store sedimentmassene ble skyllet ut i "Romeriksfjorden". Mot sør ble de marine leirene avsatt som senere har gitt grunnlaget for de rike jordbruksbygdene på Romerike. Men disse leirene er også årsaken til de mange kvikkleireskredene.

Kvikkleiredannelse

Første gang ordet "qveglere" eller kvikkleire ble brukt var, ifølge Skaven-Haug, av en kommisjon oppnevnt i 1726 som skulle

vurdere om Glomma ville ta seg et nytt løp etter skredet ved Borregård i 1702. Senere er ordet kvikkleire brukt om en spesiell type leire, særlig i forbindelse med store leirskred.

I 1930-årene gjorde statsgeolog G. Holmsen en omfattende undersøkelse av grunnvannet i norske leiravsetninger. Han foretok flere boringer i eller i nærheten av gamle kvikkleireskred på Romerike, og som regel fant han vannførende sand- eller gruslag med atesisk vanntrykk inne i leiren eller rett over fjell. Holmsen påpekte at vannet i brønner og oppkommer ofte var saltholdig, og at dette saltet skyldtes det opprinnelige havvann som leirene var avsatt i. Holmsen antydte noe senere at en medvirkende årsak til kvikkleireskredene kunne skyldes forandringer i sammensetningen av leirenes porevann.

Rosenkvist påviste ca. 20 år senere at kvikkleire kunne dannes av en naturlig marin leire, bare ved å redusere saltinnholdet i leirens porevann fra det opprinnelige 20 – 30 g. salt pr. liter ned til ca. 1 g. salt pr. liter. Ved denne saltreduksjon, som i naturen skjer ved overflatevann og saltfritt artesisk grunnvann, endres leirens mekaniske egenskaper. Når en saltholdig leire blir belastet til brudd og deretter omrørt, vil den etter omrøring forbli plastisk (seig deformerbar). En kvikkleire som blir belastet til brudd og deretter omrørt, vil derimot etter omrøring bli fullstendig tyntflytende som en velling eller tynn suppe. Forklaringen ligger i at saltholdig vann i leire bevirker at det oppstår kjemiske bånd mellom leirpartiklene; når saltet fjernes, svekkes disse bindingskreftene, og dette skjer uten at leiren endrer sitt vanninnhold.

Felles for alle leirer, enten de er salte eller kvikke, er at de har et beskyttende topplag som kalles "tørreskorpe". Denne tørreskorpen er blitt dannet ved forvitring ved frost, tørke, regnvann og oksydasjon fra luften. Resultatet er blitt en fast skorpe på 4 – 6 meter som gradvis går over i den bløte underliggende leiren.

Kvikkleireskred

Professor K.O. Bjørlykke skriver i "Jordbunden på Romerike" om kvikkleireskredene: "Der er uten tvil foregaat mange flere saadanne utglidninger baade i den historiske tid og tidligere. I det hele er alle bredere, dalformige forsænkninger og det ofte innviklede bakkede terræng opstaat ved utglidninger og overflatevandets utgravning."

Fra nyere undersøkelser av kvikkleireskred vet vi at de fleste skredene har begynt med en mindre utglidning i foten av en bekkeskråning. Under for eksempel en regnværsperiode når bekken svulmer opp og graver kraftig, glir en del av skråningen ut. Slike ras er meget vanlige i leirterreng, uten at det skjer noe mer. (Se fig. 3a.) Men hvis det dypere inne i skråningen er kvikkleire, og samtidig den første utglidningen går så dypt at kvikkleiren bakenfor ikke tåler denne påkjenningen, så vil det i rask rekkefølge komme en serie nye utrasninger som forplanter seg både bakover og ut til sidene. (Se fig. 3b og 3c.) Kvikkleireskredet kan på denne måten fort forplante seg fra det første hullet i skråningen ned mot bekken og videre innover flattliggende terreng. Skredet får derved en skålformet grop hvor tørrskorpelaget danner steile skredkanter. (Se fig. 3d.) Dybden av skredgropen vil ofte være bestemt av bekkens nivå; for eksempel viste utførte boringer i Borgensskredet i Ullensaker at det under de sentrale deler av skredet var flere meters dybde med kvikkleire som også hadde rast ut hvis skredåpningen og bekken hadde ligget på et lavere nivå.

Når kvikkleiren blir forstyrret og omrørt i forbindelse med skredet, får den som nevnt en tyntflytende konsistens som flommer ut gjennom skredåpningen og videre nedover bekkedalen inntil et eller annet demmer opp for skredmassene. Flak av den forvitrede tørrskorpen, trær eller eventuelle hus fra skredet vil bli ført med skredmassene ut gjennom skredporten og nedover bekkedalen. For eksempel gikk det fra skredet ved Borgen i 1953 ut om-

trent 200.000 m³ leire i løpet av meget kort tid. Skredmassene vil etter oppdemming i den nedforliggende bekkedal resedimenteres i en nesten horisontal terrasse. Den tyntflytende kvikkleiren vil i løpet av kort tid drenere ut overskudd av porevann, og resultatet blir en tett, fast leire som aldri blir kvikk igjen. Disse massene vil naturlig nok heve bekkeløpet og blokkere sidebekkene, slik at det oppstrøms dannes små innsjøer.

T. Løken, F. Jørstad og S. Heiberg

Skjeafallet – om skred, erosjon og denudasjon

Biskop Jens Nilssøn, som var biskop i Oslo i årene 1590 – 1600, har i sine visitasbøker ikke bare gitt interessante opplysninger om for eksempel kirkelige forhold, reiseruter og mennesker han møtte, men også om alle slags naturmerkeligheter. Således skriver han fra sin reise på Romerike i 1597 at det ved Nes kirke fantes to leirskred (jordfall).

Det ene lå vest for kirkegården, ikke mer enn 3 favner ifra og strakte seg knapt et pileskudd ned til Vorma; det andre lå øst for kirkegården, ikke mer enn et stenkast ifra og strakte seg to pileskudd ned til Glomma. Dette er en av de få gamle opplysninger om leirskred på Romerike. Når man imidlertid kommer lenger frem i tiden, blir opplysningene om skred flere og mer detaljerte, og fra det 18. århundre kjenner vi en rekke både store og små skred fra samtidige kilder. Et av disse store skredene gikk på gården Skea i Sørum i året 1768.

Romerike hører, ved siden av visse strøk i Trøndelag, til de meste skredherjede områder i landet. Det er derfor ikke rart at beretninger om skred er tallrike. Det er imidlertid merkelig få stedsnavn, iallfall av dem som er blitt kartnavn, som forteller om dette. Hertil hører sannsynligvis Faller i Fet og Skadeland i Ullensaker, og helt sikkert Lørenfallet i Sørum.

Sogneprest Friedrich Mandahl forteller

Vi skal i det følgende gjengi en samtidig beretning om leirskredet på Skjea. Dette skredet gikk i et område mellom Glomma og dens sideelv Rømua, som gir et interessant eksempel på et marint leirterreng, som senere er blitt modellert ut av skred og rennende vann.

Beskrivelsen finnes i Nordiske Intelligenz-Sedler, No. 17 for 27 april 1768, og er basert på en fullstendig beretning av sogneprest Friedrich Mandahl.

”En Gaard Schea kaldet, ble sistleden Fredag den 15. April om morgenen omtrønt Klokken 4, ved et

gruesomt Jordfald, I Bund og Grund ødelagt, saa at ej allene alle paa Gaarden staaende Huuse 26 i Tallet, men endog 23 Mennesker med Hæster og Fæe, samt andre slags Creature i et Minut blev omkastet, og med Jorden, der blev drevet af nogle hemmelige Vand-Aarer, saa bortskyllet, at de længst-bortdrevne Ting standsede en halv Miils Vej paa hver Siide av Gaarden; af Mennesker ere 7 blevet ræddede, men de øvrige 16 ynkeligen omkomne, deraf 9 funden i en Elv Rømuen kaldet, hvorudi den neden under Gaarden rindende Bæk havde sit Udløb; Iblant de 7 Biergede ere de flæste saarede, og een afbrudt Laar-Beenet.

Og er dette mærkeligt hvad disse, i sær den eene Mand, som eene blev til overs af sit Huus, forteller: Da han laae med sin Hustroe, der havde sit diende Barn ved Brystet, ble han opvakt ved en forskrækkelig Suusen og Bragen, hvorpaa han, ved at see ud af Vinduet, blev en opstigende Damp og Gaardens Udhuuse stødende sig sammen, vaer: Han begav sig derpaa igien til Sængen, formanende sin Hustrue med sig villig at imodtage Herrens sidste Komme, den han vist troede var for Haanden, herpaa siger han, (efter det confuse Begreb han i nærværende Tilstand kunde gjøre sig) Blev Sengen omkastet, og han i det samme Himmelen vaer, og strax derpaa erfarede han med sin Hustrue, den han endnu havde ved Haanden, et ham paa alle Sider omskyllende Leer, han spørger da hende, om hun endnu havde sit spæde Barn hos sig, herpaa svarede hun ja, og dermed blev Samtalen afbrudt, formedelst en Mængde Jord, som overskyllede dem begge, men Manden kom atter op igien, og da han havde gravet Leeret af sine Øjen, fornam han sig baade at være langt borte, og tillige at drives med saa stor en Fart, at han siger, den overgik den raskeste Hæstes Løb; i denne Fart hørte han en ynkelig raaben, hvilken han tiltalede, og fik til Svar, at det var hans Naboes Hustrue. Saaledes lavede Forsynet det, at han ej allene kom på et Iis-Stykke til Lands, men endog saae, efter denne Fart, der gjorde de

andre som uden for sig selv, kiendte sig saa vel at han vidste Stædet hvor han var, søgte den næstliggende Gaard, opvakte dens Beboere, og gav dem Faren tilkiende, var altså et Middel hvorved de andre 6 bleve biærgede, som raabende blev tilbage i Dyndet; Og da dette skeede saa tiilig, vare de alle bortdrevne, om de havde lagt sig, uden Klæder paa.

Aarsagen til denne Hændelse sees at have været store Vand-Aarer, hvilke, da de 11 Aar tilforn havde taget et Stykke Jord bort neden for Gaarden, imidlertiid vare blevne tilstoppede, men nu igjen udbrød med saa stor Magt, at det Stykke Jord de har borttaget, ansees at have været hen ved 1.000 Skrit, ja endnu hver Dag udfalder meer og meer, saa at Gaardens største Herlighed herved borttages. Den udskyllede Jord er et tykt, seyt og slibrigt Blaae-Leer eller Mergel, hvilket saaledes har opfyldt den førømmeldte Elv, at det har betaget alle Rejsende Overfarten.”

Omtrent et halvt år senere raste det på nytt på samme sted. Hvorvidt dette var en utvidelse av det tidligere utgåtte skred eller om det var et helt nytt, fremgår ikke tydelig av beskrivelsen som finnes i Nordske Intelligenz-Sedler No. 41 for 12. oktober 1768:

”Som noget bedrøveligt kand nu atter meldes derfra, at Natten mellem den 9de og 10de October udbrød igjen de hemmelige Vand-Aarer med lige stoer Hæftighed, saa at et utroligt Stykke Jord er bleven borttaget, dog ej Mennesker omkomne, endskiøndt dette Jordfall har gaaet saa nær til den eene Opsidderes af nye Huuse, at alerede hans Lade er borttaget, og ventelig vil det øvrige herefter falde; Lyden af denne Vand-Flom satte alle tilgrænsende i en sorrigfuld Bevægelse: den begyndte som de stærkeste Torden-Skrald Klokken imellem 2 og 3 slet; da saae man Forældre nøgne med sine Børn forlade deres Huuse med Ynk og Jammer, begrædende en forestaaende Ulykke; da det endelig dagedes, bleve Mennesker befriede fra en Frygt, som de havde, for den gandske nær grænsende Slettes

Oversvømmelse; og saaes da den under Stædet rindende Bæk, der forhen kunde lættelig tages i et Skrit, saa opfyldt med tykt Leer, at den i Størrelse lignede Glommen Elv; man saae da ogsaa store Træer med forskrækkelig Bragen fare need efter fra Skoven, ja man hørde store Skrald foraarsagedes, ved det at Luften med Magt udfoer af the tykke Leer, Egnen der omkring har taget, og vil fremdeles, om det vedvarer som det hidindtil har giort, tage ubodelig Skade; og kand nu Rømmø Elv ej paa noget Stæd aabne Overfarten.”

I tilknytning til denne beskrivelsen gjengis et kart, fig. 1, over leirskredet opptatt allerede i januar 1769. På tross av at skredgropen sikkert har endret seg en del på disse to hundrede årene, synes kartet å stemme nokså bra. Det interessante er at kartet viser ganske tydelig at skredgropen har en meget trang og smal utfallsport, ikke mer enn 1/8 av største bredde av skredet.

Dette er noe som i Norge er typisk for kvikkeleireskred og til en viss grad kan man si at bredden på porten gir et mål for hvor kvikk leiren er. Med kvikkleire forstår man en leire som har meget liten fasthet i omrørt tilstand sammenlignet med fastheten i uforstyrret tilstand. Av beskrivelsen fremgår at de utraste masser, med hus og folk, først rant ut i den bekken som går nedenfor gården (Holsbekken) og derefter videre ut i Rømmua, som ble fullstendig sperret (og antagelig oppdemt).

Dette er også et trekk som vi kjenner godt igjen fra andre kvikkleireskred, at skredene begynner ved en liten sidebekk som derefter fører rasmassene frem til hovedelven, som så blir mer eller mindre oppdemt. Senest hendte dette i mars 1967 ved det ca. 30 mål store leirskredet ved Hekseberg i Sørumsdal da Leira ble demt, og for eksempel også ved Holumskredet (Ullensaker) i 1883, da mellom 1 og 1 ½ mill. m³ leire rant ut i Leira.

Av beskrivelsen fremgår videre forekomsten av tre skred: I 1757 forårsakte store vannårer at et jordstykke raste ut nedenfor gården. Disse vannårene ble imidlertid tettet igjen, men dette resulterte i at de brøt frem med desto større kraft og førte til det store skredet i april 1768. I oktober s.å. kom et nytt stort skred som

også var forårsaket av ”hemmelige” vannårer. Skulle man forklare hendelsesforløpet i dag, kunne det være fristende å si at Holsbekken først eroderte i foten av skråningen nedenfor gården slik at et lite initialscred gikk ut. Igjentetting av vannårene ville ha hindret fri drenering og derfor ville et høyt artesisk trykk kunne oppstå. (En brønn som

ble anlagt på Skjea i 1927 viste et artesisk trykk tilsvarende en stighøyde på vel 6 m over terreng (G. Holmsen 1930, s. 36). Dette høye trykket sammen med ytterligere erosjon, kan ha ført til hovedskredet i april 1768. Det siste skredet i oktober kan så ha vært et efterskred. Man kan merke seg at skredene i 1768 gikk i april og i oktober, dvs. vår og høst, den tiden det normalt er maksimum av leirskred, noe som åpenbart tyder på at klimatiske forhold har noe å si for utløsningen.

Vi skal nu se på Skjeafallet i en litt større sammenheng. Fig. 2 viser et 18 km² stort utsnitt av leirterrenget omkring Skjea, for en vesentlig del nord for Glomma og øst for Rømua. Hele området hører til Sørums herred. I den nordøstre delen av kartet sees Skjeafallet. Det er inntegnet dels på grunnlag av et studium av flyfotos, dels basert på undersøkelser i marken. Det er målt på kart i 1: 10.000 til ca. 295 mål, dvs. langt over det professor Amund Helland (1896, s. 90) regnet som nedre grense for store skred, nemlig 100 mål.

Både Skjeafallet og det omtrent like store Lørenfallet, som gikk i juni-juli 1794, og det søndenforliggende, større Ålgårdskredet av ukjent alder, sees å ha grepet bakover og gått inn i de meget regelmessige og jevne leirflatene som finnes her. Så vidt vi vet består løsmassene her for en vesentlig del av marin leire, ofte med opp til noen meter med silt eller finsand på toppen. Flatene ligger mest mellom 140 og 145 m.o.h., men kan også ligge noen meter lavere eller noen meter høyere. I andre strøk av Romerike kan flatene ligge i andre høyder. Disse flatene antas å være sedimentasjonsflater, dvs. de viser til hvilken høyde leire og silt/finsand ble sedimentert under senglacial tid da hele Romerike var en bred, grunn fjord.

Når man kommer RV 170 fra Sørumsand eller Blaker, og nærmer seg Lørenfallet, får man et meget godt inntrykk av disse flatene. I det man kommer inn i Lørenfallet gjør veien en sving og man kjører ned den gamle indre skredkant fra 1794, (Fallbrauta, red. anm.). Også andre

steder er det en meget skarp grense mellom sedimentasjonsflatene og skredkanten. Litt lenger sør ligger Sørums kirke, som ble oppført i 1100-årene, akkurat ved kanten av det jeg har kalt Ålgårdskredet. Sannsynligvis er skredet eldre enn kirken. Bekkeerosjonen i skredgropen tyder på en relativ høy alder.

En plassering ved siden av en skredkant vil til en viss grad gi inntrykk av at kirken ligger høyt. En kirke skulle jo ligge høyt, og dette var vanskelig å få til i en flatbygd som Sørums. Derfor ble kanskje kirkene plassert på en slik måte at de lå høyt eller gav inntrykk av det, men derfor kanskje ikke alltid like trygt. Den andre kirken i Sørums, Frogner kirke, ligger likeledes høyt og omgitt av skred- og erosjonsdaler. Ellers kjenner vi jo til at kirkene har ligget utsatt til på Romerike. Ullensaker gamle kirke gikk ut i leirskred i 1475 og Nes gamle kirke er blitt oppgitt p.g.a. faren for leirskred langs Vorma og Glomma.

Hvis skredene kan sies å ha ødelagt de gamle sedimentasjonsflatene, så er dette enda mer tilfelle med elve- og bekkeerosjon og rennende vann for øvrig. Overalt ser man merker etter dette. Nu kan man naturligvis ikke vite om disse flatene i 140 – 145 meters høyde har vært utbredt overalt innen det betraktede område, dette vil vi imidlertid anta. I umiddelbar nærhet av Glomma finner vi ingen slike flater, de er heller ikke særlig utbredt langs Rømua. Også her kan vi se hvorledes erosjonsmerkene, enten i form av små daler med bekker eller mindre daler uten rennende vann, raviner, har skåret seg innover i flatene, men også innover i de gamle skredgropene. Der hvor bekkeerosjonen har gravd seg dypt ned i skredgropene må man anta at skredene er gamle. I mange tilfelle må erosjon og skred ha virket avvekslende innen et område. I det ene tilfelle kan senere erosjon ha ødelagt skredformen, i andre tilfelle har skred utvisket de spesielle erosjonsformer.

Som vi har sett er det altså særlig to virksomheter (geologiske agenser) som har angrepet og delvis ødelagt den mest opprinnelige kvartære overflateformen innen området, nemlig de jevne sedimentasjonsflatene. Denne virksomheten har foregått gjennom de siste 10.000 år, som er tidsrommet siden disse sedimenter ble hevet opp over havnivå (vi forutsetter da at ikke nevneverdig erosjon eller skred foregikk før den tid, dvs. foregikk submarint). Hvis vi nu kunne få et kvantitativt mål for denne erosjons- og skredvirksomhet ville vi kunne beregne omtrent områdets spesifikke massetransport (erosjon) og spesifikke massebevegelse (skred).

Jeg har målt på kart i målestokk 1:10.000, fem forskjellige morfologiske elementer, nemlig områder med fjell, elver, skredområder, erosjonsområder og sedimentasjonsflatene. Tabell I viser resultatet:

Tabell I	Areal	Areal
	km ²	%
Fjell	0,54	3
Vann (Glomma, Rømsa)	1,58	9
Skred	3,12	17
Sedimentasjonsflater	3,54	20
Erosjon	9,22	51
Totalt	18,00	100

Skredarealet på 3.12 km² fordeler seg på 46 skred, hvorav 10 over 100 mål, gjennomsnittsareal 68 mål pr. skred. For hvert enkelt skred har jeg forsøkt å anslå gjennomsnittsdybden dels på grunnlag av kart og befaringer, dels på grunnlag av det "normale" forhold mellom areal og volum av kjente leirskred. Det totale skredvolum blir da 31 mill. m³.

Aralet av erosjonen innen området er ikke blitt målt, men beregnet som differensen mellom kartarealet på km² og det målte areal av de fire andre elementer (skred, fjell, vann, sedimentasjon). Det er forutsatt at erosjonen ikke har gått høyere enn 140 m.o.h., av erosjonen på en rekke forskjellige steder spredt over hele kartet og derfra en gjennomsnittsdybde for hele

området. På denne måten kommer man frem til et totalt erosjonsvolum på 150 mill. m³.

Betydningen av erosjon og skred for nedtæring av landoverflaten og bortføring av materiale innen området, må i virkeligheten vurderes under ett. Massebevegelsen, som leirskredene er en form av, fører ikke materiale ut av området. Derimot omlagrer de materialet slik at det rennende vannet (massetransport) har lettere for å virke.

Tabell II gir visse mål for den totale nedtæring og bortføring av materiale innen det betraktede området i sen- og postglacial tid. Som det sees er den totale masse som er blitt bortført 1961 tonn/km²/år, hvorav 333 tonn faller på skred. Til sammenligning kan nevnes at jeg tidligere (1968, s. 218) har beregnet at leirskred over 10 mål i de siste 25 år fordelt på hele det tidligere submarine område utgjør 30 tonn/km²/år. Denudasjon sees å være 1 med mer/år. Dette gir en denudasjonsmeter, dvs. den tid som medgår til å senke landoverflaten 1 m på 1.000 år. Dette er 10-15 ganger mindre enn det som er beregnet for jordens landareal, nemlig 10.000-15.000 år.

Finn A. Jørstad

Tabell II	Areal Km ²	Volum Mill. m ³	Masstransport og Mill. tonn	Massebevegelse Tonn/km ² /år	Denudasjon Cm/1000 år	Denudasjon Mm/år
Skred	3.12	31	60	333	17	0.17
Erosjon	9.22	150	285	1.583	83	0.83
Totalt		181	348	1.961	100	1.00

Jubileumsmiddagen – et gjestebu som vil huskes

Lørdag 19. januar samlet et femtitalls feststemte mennesker seg til festmiddag på Meierigaarden Kro for å markere 50-års-jubiléet i Blaker og Sørum historielag. Festkomitéens formann, Odd Sars-Olsen tok imot de frammøtte, og det ble servert velkomstdrinker mens festlyden gjorde seg kjent med hverandre. For noen kunne det nok være en mannsalder siden sist en treftes.

Odd ba medlemmer og innbudte gjester versegod til et veldekket bord. Han uttrykte glede over at bygdas ordfører Hans Marius Johnsen og frue, formann i Romerike historielag Eivind Strømman og redaktøren for den nye bygdeboka, Jan Erik Horgen, kunne være til stede. Han gav så ordet til kveldens toastmaster, Asbjørn Langeland, som loset oss elegant gjennom kveldens meny, som smakte fortreffelig; gravet laks, kalvestek, husets karamellpudding og drikke for enhver smak. Han holdt også orden på sangene og talerekken.

Etter at velkomstsangen, skrevet for anledningen av Gro Langeland, og første runden med kalvestek var unnagjort, stod talene som hører til en slik anledning for tur. En kan trygt si at kvelden bød på ”megen veltalenhet”.

Som seg hør og bør var historielagets formann i jubileumsåret, Svein Sandnes, førstemann ut. Han tok for seg Sørum historielags 50-årige liv fra stiftelsen i januar 1952 med Thor Hexeberg som den første formann, til sammenslåingen med Blaker historielag i 1970 og fram til i dag.

I likhet med så mange lag og foreninger hadde også aktiviteten i

historielaget gått opp og ned, og da kanskje mest ned før sammenslåingen til Blaker og Sørum historielag. Men det kom bedre tider, aktiviteten og arbeidsområdene vokste. Formannen så for seg at oppgavene for Blaker og Sørum historielag bare ville bli flere og større, og sa seg glad for at laget seiler i medvind og teller i jubileumsåret mer enn 300 medlemmer. Han avsluttet med å utbringe en skål for en frisk 50-åring.

Ordfører Hans Marius Johnsen takket for innbydelsen og gratulerte med de 50 år. Han gav uttrykk for respekt og anerkjennelse for historielagets store innsats med bevaring av vår gamle kultur-ary, og ønsket lykke til med dette arbeidet framover. Han overrakte formannen blomster med gratulasjoner og det vanket også en gavesjekk stor kr. 5.000,- fra Sørum kommune.

Formann i Romerike Historielag, Eivind Strømman, var meget imponert over det lagsarbeidet som foregikk i Blaker og Sørum historielag, og berømmet det for tiden som det mest aktive og det største laget i Romerike Historielag. Han gratulerte og overrakte Svein Sandnes en minneplakett med ønske om fortsatt godt lagsarbeid.

Odd Skullerud rekapitulerte Blaker Historielag fra stiftelsen i november 1953 og fram til sammenslåingen med Sørum historielag i 1970 med historiske føringer fra langt tilbake i tid. Første formann var Lars Stykket. Skullerud har en imponerende kunnskap og tilsvarende evne til å huske historiske hendelser og årstall. Han nevnte lensmann Øivin Ribsskog som en sentral person i arbeidet med dannelsen av lokale historielag på Romerike. Som formann i Romerike Historielag fra 1951 var han en pådriver for dannelse av lokale

lag, som i Sørum og Blaker. Han gratulerte og ønsket til lykke med laget videre.

Gro Langeland foredro ei artig historie på ekte romeriksdialekt, og etter at Fredrik Lindstrøm i humoristiske ordelag hadde tilkjennegitt sin ros til historielagets virksomhet, var måltidet fortært og tiden var kommet til å takke for dette. Jan Erik Horgen, som er redaktør for den nye bygdeboka, var også imponert over hva Blaker og Sørum historielag har fått til. Han takket for invitasjonen og for det gode samarbeidet med historielaget og for all informasjon han får i forbindelse med utarbeidningen av bygdeboka. Han takket til slutt for et hyggelig måltid og for deilig mat, og gav fortjent ros til servitører og kjøkken.

Til avslutning av festmiddagen sang forsamlingen ”Fagert er landet”, og enten det skyldtes lokalene eller sangerne, hørtes det mektig fint ut. Etter middagen trakk alle ned i salongen, hvor en kunne kose seg med en kaffekopp med tilbehør. Stemningen var meget god. Margot Fikke leste eget dikt og Odd Sars-Olsen trakk fordums historiske linjer fra Blaker Festning til navnet på Oslos paradegate Karl Johan.

Kvelden gikk fort og klokka gled godt over midnatt før det ble tid til å si farvel. Mange takk til festkomitéen, Odd Sars-Olsen og Asbjørn Langeland, som stod for regien til en stilig og meget hyggelig jubileumsfeiring. Takk for et gjestebu som vil huskes.

Kaare Svarstad

Blaker og Sørum for meg

Jeg ser over elva på stabbur og hus
Og kan ikke gå dit.
Jeg ser over elva på åsen langt borte
Og kan ikke nå dit.

Det samme har folk kunnet se og beundre.
De levde for flere, ja mange århundre.
Venn eller fiende derover derborte?
De ønsket seg venner slik vi også gjør det.

I motsatt retning går veier og stier,
Oppover, innover bakker og ller.
I dag ser vi åkre og store garder.
Mon tro hva de så de som tente varder,
De som streifet omkring
Før Sørum ble Sørum og Norge et rike?

Så langt en kan huske, og det er jo lite,
Så vil en studere og allerhelst vite
Om forfedres/formødres vilkår og stand.
Var Sørum et rike i raumernes land?

Margot Fikke

Oppvekst på Melvold i Frogner i mellomkrigstida Del 20: Faredagene og økonomiske forhold

Den 14. april og 14. oktober var det “faredag” på landet som det het i almanakken. Det vil si at det den dagen var mange gårdsgutter, sveisere og innejenter som skiftet plass. Det var nok ikke sjelden at noen skiftet plass ellers i året også, men da var det gjerne et resultat av diverse uoverensstemmelser mellom arbeidstaker og arbeidsgiver eller bonde.

Det var mange som avverterte etter arbeidshjelp i “Nationen” eller andre aviser, og en del arbeidssøkende avverterte også etter post selv i en eller annen avis.

Ajers festekontor

I Apotekergaten 7B i Oslo var det noe som het “Ajers festekontor” hvor arbeidsgivere og arbeidssøkende kunne komme i kontakt med hverandre. Som smågutt var jeg med far dit inn en gang, og det tror jeg ikke jeg noen gang vil komme til å glemme. På benker langs veggene satt gutter og jenter, yngre og eldre, som søkte plass. Det var også ektepar som satt der som søkte plass på landet og da ofte som sveiserfolk. Det hele minnet litt om en auksjon, for arbeidsgiverne gikk rundt og så seg ut en eller flere som de syntes virket troverdige, og prøvde å komme i kontakt med dem. Så var det spørsmål om hva de kunne, hvor de hadde arbeidet tidligere og om de hadde

brukbare attester å vise for seg. Noen ganger ble det enighet, andre ganger ikke. Lønna som arbeidsgiveren kunne tilby var ofte avgjørende, og i tillegg at gården ikke lå alt for avsides. Det ble det også spurt om.

I min oppvekst var det leide tjernestefolk på de fleste gårder, og slik var det også hjemme hos oss. Så mye som det var å gjøre, var det umulig å klare seg uten leiet hjelp. Det kunne være både vemodig og spennende når noen skulle reise og nye komme. Særlig var det jo leit når flinke og snille folk, som hadde vært i lengre tid skulle slutte. Gjennom årene var det mange hyggelige, arbeidssomme og bra tjenere som var hjemme hos oss, og flere av dem har vi hatt kontakt med i lang tid etter at de sluttet. Det var nok dessverre også noen i blant som ikke var så bra, men det var ikke så ofte,, og det er helst de andre som vi prøver å minnes.

Når det kom sveiserfolk med en flokk på 3 - 4 unger, kunne det nok i blant by på visse problemer, men stort sett gikk det bra. Det vi var mest redde for var at ungene skulle få fatt i fyrstikker og begynne å leke med varme, men det hendte heldigvis aldri noe galt.

Omkring 1930 var det trange tider for alle og lønningene var små. En gårdsgutt måtte om sommeren nøye seg med 25 - 30 kroner i måneden, og om vinteren enda mindre. Kost og losji kom naturligvis i tillegg. Ferie var det ingen som tenkte på den gang.

Hjemme var det slik at søstre mine eller en hushjelp redde opp sengene til gårdsguttene hver dag. Hver lørdag vasket de gulvet og ryddet litt på rommet. Alt var billig den gang, og pengene var mye verdt. Det var jo, som alle må forstå, allikevel svært vanskelig å klare seg med så liten lønn. Skatt var det nok ikke, men arbeidsklær måtte en holde seg. Selv om en overall kostet bare 3 - 4 kroner, og et par støvler 6 - 7 kroner, så ble det nok ikke mye igjen til andre ting, som litt bedre kær og tobakk, som mange brukte. Jeg kan huske at en stor oval eske Tidemanns

rødmikstur kostet 80 øre den gang. Vekten husker jeg ikke sikkert, men jeg tror det var 50 gram.

Penger til tannlege var det nok ikke mange som greide å spare til. Som det alltid har vært, var også den gang noen flinkere til å disponere det vesle grann av penger som de hadde enn andre. Noen var fornuftige og brukte penger til å stelle tennene sine, og det var utrolig billig den gang. For dem som ikke klarte å skaffe penger til tannlege, viste det sørgelige resultatet etter hvert.

Noen klarte også å skaffe penger til å kjøpe seg en gammel sykkel, noe som nok ikke kostet mange kronene den gang. Det var også gårdsgutter som kjøpte "Allers" annenhver uke. Det kostet 35 øre. Det er et faktum at bladet var mye mer interessant og innholdsrikt enn hva det er i dag, så en kan i sannhet si at de fikk mye lesestoff for de ørene. En og annen av gårdsguttene tillot seg en sjelden gang den luksus det var å kjøpe et halvlodd til fem kroner i pengelotteriet. Et hellodd kostet ti kroner, og det var trekning den tiende i hver måned.

I 1932 hadde vi en flink og bra gårdsgutt fra Trøndelag som het Olaf Oppland. Han kjøpte i blant et halvlodd i Pengelotteriet, og i septembertrekningen det året vant han 2.500 kroner på lodd nummer 50.252. Det var en søndag formiddag. Han lå på senga og så på trekningslista, og det var en gutt til i rommet. Plutselig skriker Olaf rett ut og hopper ut på gulvet og roper: "Jeg har vunnet, jeg har vunnet to tusen fem hundre kroner!"

Etter den tids forhold var det mange penger, og han hadde absolutt grunn til å bli glad. I anledning dagen ble han fotografert av min yngre søster med vinnerloddet i hånda, og det bildet har jeg en kopi av enda.

Olaf hadde en gammel mor hjemme i Trøndelag, og han var så snill at han sendte en del av pengene til henne. Han kjøpte seg også en del klær og et par lørdags ettermiddager spurte han meg om jeg ville

være så snill å gå på butikken og kjøpe et sett macco vinterundertøy til ham. Det må en jo si var fornuftig bruk av penger. Han sølte nok ikke bort noe på tull og tøys som mange andre ville gjort.

Etter at Olaf sluttet hos oss, fikk han på en eller annen måte kjøpt seg en gammel lastebil. Den skulle han kjøre med for andre, men det gikk visst ikke så bra. Det var ikke bare tjenestefolkene det var vanskelig for. Vanskelig kunne det også være for gårdbrukerne som skulle lønne dem. Den gang som nå var det overproduksjon av flere slags landbruksvarer, og prisene sank. Det var blant annet for mye fleisk, og det fikk naturligvis produsentene svi for. Prisen var en periode nede i 70 øre kiloen for førsteklases vare, mens prisen for okse- og kukjøtt var noe høyere.

For å råde bot på denne situasjonen betalte staten fem kroner i belønning for hver smågris som ble slått ihjel når de var ganske små. Dette var et tiltak for å få ned produksjonen og slik holde prisene oppe på et lønnsomt nivå.

I mai måned var jeg noen år med far på torget i Lillestrøm for å selge smågriser. Der solgte vi seks - syv uker gamle ”villagriser” for 15 kroner stykket. Likevel var det de av kjøperne som prutet på prisen. Etter torgtid måtte vi dessuten kjøre rundt i Lillestrøm og kanskje helt bort til Rælingen for å levere de grisungene vi hadde solgt. Dette gav nok dårlig fortjeneste, men alt måtte prøves for å skaffe noen kontanter.

På torget i Lillestrøm solgte vi også fine ”Marius”-poteter for 5 øre kiloen. Det måtte være billig mat for dem som kjøpte dem. Tidlig på høsten solgte vi sommerepler på torget for helt ned til en krone for fem liter. Far solgte aldri etter vekt, bare etter mål, men jeg tror kanskje det hadde lønnt seg om han hadde brukt en ordentlig vekt. Egg var det jo greiere med. For dem fikk vi to kroner sneset. På den samme tida fikk vi ca. 10 øre literen for melk til produsent og tre kroner kiloen for hjemmekjernet smør. Det var 11 øre

kiloen for havre, 6 øre for høy og 3 øre for halm. Kålrot kan jeg ikke huske at det var spørsmål etter i det hele tatt. Skogbruket kastet heller ikke mye av seg. Slipen ble betalt med 11 kroner pr. kubikkmeter, og av det kunne heller ikke bli stor daglønn for en skogsarbeider. Det var i det hele tatt vanskelig for alle, og det var mange tvangsauksjoner rundt omkring i bygdene.

Fra midten av 1930-åra begynte den økonomiske situasjonen i store deler av verden gradvis å bedre seg. Det er jo forderdelig å måtte innrømme at noe av årsaken til dette blant annet var Hitlers veldige opprustning i Tyskland. Rustningsindustrien vokste voldsomt, og dette gav en lang rekke arbeidsplasser og bedre økonomi. Verdenshandelen økte, og optimismen med den. Amerikanerne leverte store mengder skrapjern til Japan. Lite ante de nok den gang om at de skulle få det igjen på en noe uventet måte, nemlig i form av bomber og granater.

Også her i landet ble den økonomiske situasjonen bedre på slutten av 1930-tallet. Det var vel stort sett arbeid til alle, det ble mer penger blant folk og det var i det hele tatt en trivelig tid. Folk hadde ikke så store krav og fordringer som i dag, men arbeidet og var fornøyde.

Så kom den den stygge krigen og ødela både mennesker og miljø. Jeg er tross alt glad for at jeg fikk vokse opp i de . Det var mangel på mye, og vi måtte arbeide hardt og lære oss å ta godt vare på det vesle vi hadde, men vi hadde det mye koseligere, og var mer takknemlige og fornøyde fordi vi ikke hadde så store krav. I dag blir det mer og mer uro, stress, moralsk forfall og forbrytelser både blant barn og voksne. Jeg synes mange i dag er så bortskjemte og umulige i sin overflod at det er stor skam. Dette er en ulykke for mange i dag, og for samfunnet i sin helhet.

Kristian Lieungh

Tiden og vannet

Tiden og vannet møttes engang

For lenge, lenge siden.

De sa til hverandre: Vi må være venner,

vi, som bare renner og renner.

Tiden fikk fornavn og heter Historisk.
Vannet fikk etternavn og heter Kraft.
Historisk Tid styrer alt og alle.
Vann Kraft lar dråpene falle.
Fortsatt så renner og renner de begge.

Stopp dem om du kan!

Margot Fikke

Gardshistorie for Løren og Hol

Første del av denne gardshistorie ble trykket i Sørum-Speilet nr. 1-2002. Her følger del 2, og i neste nummer del 3.

Søndre Løren

Børge Helgesen het bonden på Søndre Løren omkring 1690. I et skjøte fra 1695 står det at han "tilforn" bodde på Løren. Hans kone het Åsle Svendsdatter, sannsynligvis død 1736. Barn: Ole, kom til Kar, Pål og Helge som kome til Sørli. Ole og Helge levde i 1736, men Pål var død.

Åsle Svendsdatter giftet seg igjen med Kristen Larsen. Barn: Lars, Gulbrand, kom til Mellvoll, og Anniken som ble gift med lens-mannen Hans Hansen, overtok garden (se nedenfor). I 1703 fikk Kristen Larsen skjøte på 2 skp. tunge i Løren av fogden Jens Pedersen Holst. I skjøtet er det unntatt en sag med adkomst og plass til tømmer. I 1712 fikk Kristen odelskjøte på garden av Erik Breider.

I 1735 overlot Kristen og Åsle garden "på grunn av alder og skrøplighet" til sin datter Anniken og hennes mann Hans Hansen. Det ble holdt skifte etter Åsle i 1736, og da var nettoformuen 49 riksdaler. Det tyder ikke akkurat på velstand. Men før han døde, hadde visst Kristen overlatt halvparten av garden til Pål Olsen (se nedenfor).

Nå begynner delingen også av Søndre Løren. Hans Hansen som overtok søndre Løren, var gift med Anniken Kristensdatter. Hans Hansen døde sannsynligvis i 1747, og med Anniken hadde han en sønn som het Lars. Det var kanskje han som kom til Leikvoll. Boet eide da hele Søndre Løren, og nettoformuen var på 400 riksdaler.

Etter at Hans var død, giftet Anniken seg igjen med Lars Jonsen, som nå overtok en del av Løren. Lars døde visst i 1774, da det ble holdt skifte etter ham. Han og Anniken fikk visst ingen barn.

I bygdeboka for Sørum fortelles det om salpeterutvinning i Sørum. Den urinholdige jorda under stall og fjøs var spesielt verdifull, og de omreisende salpeterkokerne fór hensynsløst fram. Ole Bruun (som vi ikke kan finne i dokumentene om Løren) og Lars Jonsen beklager seg i 1751 over den måten "salpetersyderne" fór fram på. De brøt opp gulvene og slo hull på veggene for å få tak i det verdifulle råstoffet. Fogden, Ole Dorph, fikk i oppdrag å ordne med erstatning for skadene.

Lars Jonsen solgte i 1756 halvparten av garden til Kristian Larsen (se nedenfor). I 1771 inngikk Lars Jonsen en kontrakt med sin stesønn Lars Hansen om føderåd, og året etter skjøtet han sin part av Søndre Løren til stesønnen Lars Hansen. Kontrakten inneholder en mengde detaljer. Vi kan nevne noen: Selgeren og hans kone forbeholder seg Smiejordet, "den lille eng kalt Lykken", brensel, beite til noen dyr, hest til by- og kvernreiser. Kjøperen betaler 200 riksdaler som selgeren skylder Ole Rømutangen.

Året etter, i 1772, solgte Lars Jonsen eiendommen til sin stesønn Lars Hansen som sannsynligvis var fra Vestby. Lars var gift med Dorte Korneliusdatter Nordre Løren. Barn: Kari f. 1778, tvillingene Hans og Kristian f. 1783 og Mari f. 1787. Lars fikk i 1779 skjøte på halvparten av sin svigerfars del av Nordre Løren (altså 11 lsp. tunge) og flyttet dit.

Men vi finner en Lars Hansen til på Søndre Løren. Han var sannsynligvis født i 1744 og gift med Mari Gulbrandsdatter, født sannsynligvis i 1753. Barn: Anne, gift med Ole Iversen Norum, Kari f. 1772, gift med Jakob Iversen Ålgård, kom til Ålgård, Helene 1775-1868 gift med Peder Kristoffersen Falla, kom til Hol, Mari født 1780, Gulbrand f. 1785, overtok Leikvoll, men eide også en part av Søndre Løren, Hans, f. 1788, overtok også Leikvoll og senere Løren. Lars kjøpte Leikvoll i 1788 og

flyttet dit, men han eide altså fremdeles en del av Søndre Løren.

I 1810 utstedte Lars Hansens enke, Mari Gulbrandsdatter, skjøte på 1/4 part i Løren, dvs. 11 7/8 lsp. tunge til sin sønn Gulbrand Larsen, f. 1785. Han solgte sin part av Løren igjen til sin bror Hans Larsen Leikvoll f. 1788.

Hans Larsen solgte i 1855 sin del av Løren til Gulbrand Pedersen Hol, og dermed er også denne parten av Løren lagt til Hol.

Lars Jonsen solgte som nevnt i 1756 halvparten av garden til Kristian Larsen. Da han fikk skjøte på eiendommen er han kalt Kristian Larsen Løren. Hans kone het Gunhild Andersdatter, og vi vet iallfall om to barn, Kari f.1761 og Lars f.1764.

Men Kristian overlot omkring 1760 halvparten av sin eiendom til Pål Olsen, gift med Gubjörg Larsdatter. Barn: Ole, gift med Anne Kristensdatter Skjelle under Refsum, Berte, gift med Kristoffer Svendsen Norum, og Kari, f. 1760. Men Pål og Gubjörg flyttet kanskje fra Løren, for i 1774 overlot Kristian halvparten av sin eiendom til Ole Pedersen. Hans kone het Marte Olsdatter, og vi vet om to barn: Peder, f. 1775 og Ole, f. 1778. Det var muligens han som ble gift med Berte Jakobsdatter Asak. Ole Pedersen flyttet også ganske snart fra Løren.

Det var i Kristian Larsens tid at Løren-fallet gikk, i 1794. Ved folketellingen i 1801 er Kristian Larsen oppført som husmann. I folketellingen står det: "Gaarden selv som eiedes av nuværende Husmand Christian Larsen, i Aaret 1794 gik under ved det bekjente Leerfald her i Sognet, og at Ulykken kuns levnedee under Gaarden søndre Plads Hoel, som Ejeren da flyktede til og har siden opholdt sig."

Men Kristian Larsen var ikke husmann i den senere betydningen av ordet. Han skjøtet nemlig sin eiendom til Peder Kristoffersen Falla og Jens Evensen. Disse bodde på Hol, og demed har Søndre Løren opphørt å eksistere som egen eiendom. Se ellers under Hol, g. nr. 13.

Lørienga, g.nr. 14, br.nr. 1

Ved skiftet etter Anne Gulbrandsdatter i 1837 (hun døde året før) ble Nordre Løren, senere g.nr. 14 br.nr.1, Lørienga, overdratt til hennes sønn Gulbrand Olsen for 450 speciedaler, men samme året selger han garden for 500 spdr. til Gulbrand Jakobsen Aalgaard 1808-1861. Han var gift 1. gang med Kari Nils-datter Hønsen og 2. gang med Johanne Halvorsdatter, som var fra Norum. Hun kaltes Johanne Halvorsdatter Løren da de giftet seg. Hun døde 33 år gammel i 1855. Barn: Anne f. 1845, oppfostret på Norum, gift med Amund Amundsen Eid i Blaker, Karen 1846-1919 gift med Engebret Olsen Wølner (deres sønn, Harald, overtok senere Lørienga), Hans Jacob 1848-1934 gift med Helene Hansdatter Imshaug, overtok Ålgård, Johan f. 1851, overtok garden, Betsy 1851-1862.

Gulbrand Jakobsen opprettet i 1853 en føderådskontrakt med sin svigerfar Halvor Hansen (død 1863, 82 år gammel). Halvor får fullt opphold hos sin svigersønn, men hvis han skulle flytte, ville han få en hel rekke natural-ytelser.

Gulbrand Jakobsen fikk i 1830 avskjed fra Jegerkorpset mot å stille en tjenestedyktig kar i sitt sted. Han fikk attest for å ha "opført sig som det en brav Krigsmand sømmer," og vi får vite litt om hvorledes han så ut. Han var 67 1/4 tommer høy (ca. 170 cm), hadde brunt hår, blå øyne og sped legemsbygning. Etter Gulbrand Jakobsens tid kom en periode med meget uryddige eiendomsforhold i Lørienga.

Men folketellingen av 1865 oppfører Halfdan Kjølstad som eier. Han var garver og født i Modum, og ifølge folketellingen skulle han være født i 1826. Hans kone het Oline Gabrielsdatter, født sannsynligvis i 1816. Av barn nevner folketellingen Karl Sigvart, 14 år, Anders, 12 år og Nils, 9 år.

Det ser ut til at garver Kjølstad ikke greide seg i Lørienga. Det ble utstedt auksjonsskjøte i 1863 til noen kjøpmenn som igjen i 1874 skjøtet eiendommen til Ole Jensen, som er kalt kirkesanger og lærer ved Kristiania Almueskole. I følge bygdeboka for Sørnum ble han ansatt som klokker og

lærer i Sørum. Han var født på Myrer i Frogner i 1834 og døde i Halden i 1915. Jensens kone het Oline Olsdatter og var født i Skedsmo i 1837. Folketellingen av 1875 nevner disse barna: Anne Marie, f. 1863, Helga, f. 1866, Inga f. 1869.

Kirkesanger Jensen solgte eiendommen i 1878 til Hans Pedersen Legvold som året etter solgte til Johan Gulbrandsen Løhren. Både Hans Pedersen Legvold og Johan G. Løhren hadde i noen år eid den andre Løren-garden (14/2)

Johan G. Løhren var født i 1851 og døde i 1948. Han var sønn av den tidligere eieren av Lørienga, Gulbrand Jakobsen, og var gift med Karen Kristiansen fra Spydeberg 1864-1937. Barn: Helga, f. 1889, sann-synligvis død ung, Johanne 1890-1972, gift med Adolf Aannerud, Klara, f. 1891, gift med Sigvald Sørлие, Frogner, Gudrun, f. 1894, Johan 1896-1972 gift 1. gang med Liv Gilstad fra Grong i Trøndelag, bodde der i mange år, kjøpte senere Finstad i Eidsvoll, og ble gift 2. gang med Gunvor Bæreg. Den siste av Johan G. Lørens barn var Gulbrand 1902-1984, møller sammen med sin svoger Adolf Aannerud og gift med Hjørdis Slettebø.

Johan Løhren bygde visst ny låve i Lørienga. Initialene hans fantes iallfall på ei dør på låven.

Johan G. Løhren solgte garden i 1915 og kjøpte hus i Lillestrøm. Dette huset solgte han og flyttet til Holstad i Lørenfallet sammen med sin kone og yngste sønn. Den nye eieren av Lørienga ble Johan Lørens søstersønn

Harald E. Wølner 1887-1976, gift med Nora Myhre fra Eidsvoll 1893-1985. Barn: Egil, f. 1923, kontorfullmektig hos kemneren i Oslo, gift med Martha Lovise, Lene, f. 1932, gift med Kolbjørn Rødsnes.

I 1940 solgte Harald Wølner eiendommen og flyttet ned i Fallet. Den nye eieren ble Nils Kulsrud fra Gjerdrum, f. 1909, som igjen solgte i 1947 til Odd Moen fra Aurskog 1909-1983, gift med Ida Killingmo 1916-1985. Barn: Synnøve, f. 1941, kontor-fullmektig ved Mellvoll ungdomsskole, gift med Gottfred

Underhaug, og Jostein, f. 1944, som overtok eiendommen. Odd Moen har modernisert hovedbygningen. Dessuten har han solgt en del tomter som er regulert til boliger. Han solgte også Høgghaugen og sandtaket.

I 1975 solgte han garden til sin sønn Jostein Moen, f. 1944, gift med Anne Ragni Andersen fra Blaker. Barn: Morten, f. 1964, dataingeniør ved Meteorologisk institutt, gift med Anne Lise Bjørseth fra Bjørkelangen, Marit, f. 1968, barnevernspedagog, gift med Hans Berg, Rannveig, også født 1968, førskolelærer, gift med Sigvald Grorud. Jostein Moen er verksmester, og han har revet flere av de gamle uthusene på garden. Han har bygd vognskjul, verksted og korn-tørke. Sammen med sin far har han planert en del av eiendommen. Lørienga er nå på 115-120 mål innmark og 80 mål skog. Driften er lagt om til kornproduksjon.

Nordre Løren, g.nr, 14, br.nr. 2

I 1841 fikk Anders Nilsen skjøte på denne eiendommen av sine søsken Jakob og Anne, men han bodde visst på Skea . Han var kvartermester og flyttet senere til Asak.

Løren solgte Anders i 1864 til Hans Pedersen Legvold, f. 1814, gift med Kari Halvorsdatter, f. 1816. Hans Pedersen var visst fra Løken i Fet. Hans og Kari vikk visst ingen barn. Hans Pedersen kjøpte Leikvoll i 1850, men i 1865 bodde han på Løren.

I 1875 solgte han denne Løren-garden til Johan Gulbrandsen 1851-1948 som var født i Lørienga, som han senere overtok.

Allerede i 1877 solgte Johan G. Løhren denne eiendommen til Hans Engebretsen Refsum 1830-1903, gift med Anne Marie Døhlen fra Trøgstad 1830-1918. Barn: Elias 1850-1922, emigrerte til USA, Karoline 1851-1938, gift Aasgaard, Thorvald 1853-1926, overtok eiendommen, Adolf 1855-1929, kjøpmann i Ski, Petter 1857-1971, død ved en ulykke, Hans Matheus 1859-1936, bokbinder i Oslo, Sigvald 1861-1930, prost i Fet, Joseph 1862-1928, tannlege i USA, Minda 1865-1947, gift med Knut Døhlen, Lydia 1866-

1941, gift med Knut Averstad, Rikvald 1868-1940, overtok denne eien-dommen, Petter 1871-1877.

Allerede mens Hans Refsum drev eiendommen. ble en del mindre parter skilt fra. Sørums meieri ble opprettet i 1885, og i 1887 ble meieriets eiendom fradelt med br.nr. 3.

Hans Refsum eide visst Løren til 1898 da hans sønn Rikvald Refsum (1868-1940) overtok. Han ble senere forretningsmann. Løren overdro han i 1901 til sin bror Thorvald Refsum 1853-1926, gift med Anna Brustad fra Nannestad 1870-1956. Barn: Astrid 1893-1987, gift med Olav Holtan, Gvarv, Harald 1895-1989, gift med Jenny Helminsen, kjøpte Skea, Ellen 1897-1972. Thorvald Refsum var utdannet baker og dro til USA i 1881, men han vendte tilbake til Norge i 1901. Alle de tre barna er født i Amerika.

Thorvald Refsum kjøpte i 1905 en del av det som kaltes Løren med Hol (g.nr. 13, br. nr. 8,9,10,11,12,13). Denne eiendommen lå nede i Lørenfallet. I Thorvald Refsums tid ble det frasolgt en rekke mindre deler av Løren, vesentlig hustomter.

Refsum skjøtet i 1918 (salget var visst i 1917) garden til A. Hauge som hadde eiendommen et par år. De neste eierne var H. Bisgaard (saksførerem) og Laurits Myrvold inntil Borge Flesjø overtok i 1920. Flesjø var lensmann i Sørums, og i 1919 (skriver Gjestrang) ble eiendommen utparsellert og uthusene revet. Siden 1920 ble hovedbygningen brukt som lensmannsbolig uten gardsdrift.

Flesjø flyttet til Nes i 1926 og solgte hovedbygningen til sin etterfølger som lensmann Einar Gjestrang.

Vestre Løren, g.nr. 14, br.nr. 21

Dette er en eiendom som lå litt vest for Løren (lensmannsgården) og som i 1921 ble solgt til

Olaves Sørvold som i 1922 skjøtet eiendommen til Hans Hønsen. Han solgte igjen i 1941 til Sigurd Søby 1903-1982. Hans kone het Hilda, født i 1907 og død i 1984. De

hadde iallfall en sønn som het Wilhelm 1929-1983.

I 1949 skjøtet Sørby eiendommen til Jonas Omenaas, død 1991. Denne Løregarden er nå blitt boligtomter.

Thor Hexeberg

Gardshistoria for Løren og Hol avsluttes i neste nummer av Sørums-Speilet. **Red.**

Gårdshistorie inntil 1647

Vi fortsetter her gjennomgangen av professor Andreas Holmsens middelalderhistorie for gardene i Sørums. Arbeidet ble utført under okkupasjonen med sikte på utgivelse av et tredje bind av bygdeboka.

Arteid

Hadde normal vissøresats og var vel derfor en fullgård i gammel norsk tid likesom i 1577. Men det har i tilfelle vært en av de riktig store, for det ser ut til at Arteid var på ikke mindre enn 8 markebol. I nyere tid var skylda ikke mer enn 3 skpd tunge.

Eierforhold

I 1383 solgte Jarund Skogsson halve Arteid til Thorbjørn Asgrimsson. Når kontrakten om denne handelen er bevart, er det sannsynligvis som et eldre hjemmels-brev for en av de to senere hovedeierne i gården, Nonneseter kloster og Oslo domkapitels kommun. Nonneseter hadde etter Rødeboka 4 markebol i gården, men av kapitelsgods finner vi her bare 3 spann smør (3 1/3 øyresbol) opført under Imshaug prebende. I 1595 var imidlertid halve gården, 1 1/2 skpd tunge, kommunegods, som var utlagt til selve bispen (OC 5). Den andre halvparten var fremdeles Nonnesetergods, og hit hørte bygselretten. Nonnesetergodset var på denne tid bortforlent til kongelige tjenestemenn og blev regnet mer umiddelbart krongods enn kapitelsgodset. I 1602 makeskiftet kongen klostergodset i Arteid og dermed altså bygselrådigheten til Hans Pedersen Litle (til Foss), som mot å overlate kongen sitt jordegods på Eiker vilde skape sig passelige godssamlinger omkring sagbruk på Modum og i Aker. Til den siste ønsket

han en hel del gårder og gårdparter av krongodset på N. Romerike, særlig i Fet. I Sørum var det bare Arteid. I 1616 er Hans Pedersens arving Gunder Lange bygsels-herre, men i 1627 makeskifter Steen Willumsen en stor del av godset og deriblandt Arteid tilbake til kongen, og denne gang på vegne av Oslo domkapitel, som naturligvis lot de 1 ½ skpd i Arteid gå inn i bispegodset. Oslo bispestol blev dermed eneeier av Arteid, som først ble bondeie i 1844.

Vilberg

Disse to gårdnumrene, som i 1577 gir 1 ½ gårds vissøyre hver, går tilbake minst på 3 gammelnorske gårder: V. nørdrø, som eiendomsmessig svarer til det nuværende V. øvre, og V. søre, som var delt i nørdrø og søre garden eller stua. Alle tre var sikkerlig fullgårder og ikke av den beskjedneste sorten heller: V. nørdrø var på iallfall 42 øyresbol, Sønstestua i V. søndre på minst 26 ½ og nørdrøstua - eller mellemgarden - visstnok ikke mindre.

Efter Manddauen blev den sønste garden nedlagt. I et diplom fra 1396 om et makeskifte en tid før, heter det at denne gården "da" lå øde, så det kan se ut som om den i 1396 atter var tatt op igjen. I så fall må det være slik at den senere blev nedlagt på nytt, eller at den midte garden blev det. De to gårdene på V. søre blev iallfall slått sammen til én i løpet av senmiddelalderen, det nuværende V nedre. At denne gården hadde ekstra stor vissøre i 1577, er derfor ikke vanskelig å skjønne. Men når også V. øvre hadde vissøretillegg, må det henge anderledes sammen. Sannsynligvis er årsaken at det Ulverud, som nu er navnet på flere bruksnummer av denne gården, svarer til et gammelt norsk Olovarud, som var navnet på en gård i Sørum dengang, og at denne gården som ødegård blev underbruk til V. øvre. Det er så meget sannsynligere som Øvre-Vilbergs nyere skyld, 2 ½ skpd 5 lpd, bærer preg av å ha fått 5 lpd tillagt, og det kan nettopp passe, for Olovarud var på 5 øyresbol eller vel så det. Skylda av Nedre-Vilberg var i nyere tid 2

½ skpd 1 tunge og 18 merker smør, d.v.s. omregnet ca. 56 lpd tunge eller omtrent det samme som Øvre-Vilberg.

Eierforhold Øvre-Vilberg

I 1393 hadde Refsum kirke 19 øyresbol i V. nordre og Asakkirken 3 hefseldebol og 1 markebol i "Viliaberg" rett og slett, men da V. søre er nevnt særskilt like nedenfor, må det første gjelde V. nordre eller øvre. De to kirkene eide altså til sammen 42 øyresbol i gården, og det har vel vært hele skylda eller nær det. Da kirkene blev ned-lagt i senmiddelalderen, gikk godset over til Sørum hovedkirke, som er eier av hele gården 1575 og senere.

Eierforhold Ulverud

Dersom dette, som vi må tro, virkelig er det gamle Olovarud, så lå 5 øyresbol til Imshaug kirke og ½ øyresbol til Sørum kirke, som senere overtok alt. Gården fikk derved samme eier som Øvre-Vilberg og kunde desto lettere gå helt op i den.

Eierforhold Nedre-Vilberg

Svarer altså til det gamle to-delte V. søre, hvor sønstegarden og nørdrøgarden (mellomgarden) har forskjellig eiendoms-historie. Om nørdrøgarden, "som likevel er mellemgarden", heter det i Rødeboka at den blev gitt halvt til kirken i Sørum og halvt til prestebølet av Gudrun på Hønsi, for hennes egen og mannen Olavs sjel. Det må ha vært i begynnelsen av 1400-årene (jfr. DN IV 698). Dette gjaldt hele den nørdrø garden av V søre, så når vi hører at kirker og prester eide annet gods i V. søre, må det ha vært i sønstegarden. Her hadde efter Rødeboka Refsumkirken 5 ½ øyresbol, Asakkirken 3 og presten på Sudreim 3, mens bispestolen hadde 15 øyresbol, som en tid før 1396 blev makeskiftet til Halvard Thorleivsson. I 1397 selger så Rønnaug Sigurdsdatter 7 ½ øyresbol til Havtore Øysteinsson - det var vel en arvepart efter Halvard, som var død 1396. Dette privatgodset må siden være kommet under kirken, dels visstnok Sørumskirken og dels Mariakirken i Oslo, som i 1542 hadde 6

lpd i gården (NRJ IV 576). Denne parten blev lagt ut til katedralskolen i Oslo. Ellers var eierne av det sammenslåtte V. søre i nyere tid Sørums prestebol, som hadde 15 lpd tunge og 18 merker smør, og Sørumskirka, som hadde 1 ½ skpd tunge med bygsel over hele gården.

Andreas Holmsen

Blaker meieri – verdig ramme for årsmøtet i historielaget

Vær alltid kritisk til den skrevne historien, åpnet Guttorm Guttormsgaard med å innprente de 15 medlemmene som hadde møtt fram en time før årsmøtet for å bli orientert om Blaker meieri. For det første hadde han ikke tenkt å ta deltakerne med på noen omvisning. For det andre eide han Meieriet sammen med sin kollega Søren Ubisch. Så det undertegnede hadde skrevet i innkallingen var et falsum! Like fullt fikk de framømte en svært personlig presentasjon av hvorfor de to hadde havnet på Sørums meieri. Til alles tilfredshet.

Da Tom Halvorsen og Betsy Perger startet sitt foredrag ”På sporet etter Gørvil Fadersdatter Sparre”, hadde ytterligere ti medlemmer innfunnet seg i den gamle meierisalen.

Etter inntak av påsmurte rundstykker, kaffe og mineralvann, ble årsmøtet formelt satt og innkallinga godkjent. Årsberetningen ble godkjent uten kommentarer, ut over at Margot Fikke fortalte om arbeidet i det musikkhistoriske utvalget, med bønn om hjelp til å finne fram til tidligere komponister og utøvere.

Regnskap for 2001 og budsjett for 2002 ble vedtatt. Leif Mathisen spurte hva som skjulte seg bak kostnaden på 25.000 kroner til et Landbruksmuseum. Trygve Sæther fortalte at planen var å sette de gamle redskapene Olav Blystad har donert til historielaget inn på uthuset på Vølneberg gamle skole.

Under gjennomgang av strategiplanen ytret Odd Skullerud ønsket om at den nye fotohistoriske nemnda fikk møte det gamle utvalget. Fredrik Lindstrøm takket for historielagets hjelp til å få omregulert ravineområdet nord for Steinrud til landskapsvernområde.

Under valgene ble Svein Sandnes gjenvalgt som formann, mens Ellen Knivslund ble valgt til ny sekretær etter Dag Nordsveen, som gikk ut av styret. Hanne Berntsen og Asbjørn Langeland ble valgt som nye varamenn.

Svein Sandnes

”Festningens Hovudplan er liksom gjord til ein Leikvoll”

Margot Fikke har funnet dette referatet fra 17. mai 1860 på Blaker Skanse i Dølen, nr. 31 for søndag 20. mai 1860:

17de Mai 1860

Paa slik ein Saadag som i dag
Me endaa Plogen fraa oss kasta
Og ifraa Aan og yrkje hasta
Og draga ut i Leik og Lag,
Der sterke Drykk for Vatn spilar.
Der Strid er gløymd og kver er blid
I den sæle Gauketid.

Og kver ein Mann maa vera sæl,
For det er godt seg sjølv at eiga,
Og ikki burt seg sjølv at leiga
Til annat enn til godt og vel,
Og fordi heile Land og Rike
Er slikt som eg og du og slike,
Og fritt kann ganga ut og inn,
Og vera Karl for Hatten sin.

Eit ufritt Folk, som slita maa,
Det veit at fri er godt at vera;
Det som ein Sjuk kann alting gjera
For atter Helsa si at faa.
Der syngja Folk i Trældom arme
Um Fridoms Leik med Eld og Varme,
Og endaa meir: der Mann og Møy
For Fridom glade kunna døy.

Her også døydde mange her,

Fyrr me den fulle Fridom fingo,
Og glade dei til Striden gingo:
Dei vitste Løni ventad' – der.
Ja, Fridom er ein Bana-Broder:
Han kostar Livet af si Moder:
So veit me, kvat me taka til,
Um Nokon honom røra vil.

Denne Visa vard sungi paa Blakjer Skanse, der Folk fraa dei kringliggjande Prestegjeld vaaro komne saman til eit 17de Mailag. Styret for den nye Jarnvegsbygnad havde voret so god at yvirlata denne Rikets Eignedom til ein Samlingsstad for ei Folkefest, og ingen Stad kunde vera laglegare og fagrare enn denne, for desse oppkastade Jordvollar ero liksom gjorde til at lystvandra paa, og Festningens Hovudplan er liksom gjord til ein Leikvoll, og der Heren skulde ”exere” og skjota i gamle Dagar, der kann Folkemengdi no drikka Øl og Punsch og syngja og høyra paa Talur som i ei Kyrkje, og der Kommandanten stod i gamle Dagar med Utsyn mot den svarte logntrennande Glomma og ein Foss paa kvaare Haandi, som durar, der kann no Talarstolen standa. Flagg var der no som i gamle Dagar og visst endaa fleire, og Folkekransar vaaro nett som i gamle Dagar at sjaa paa Vollar og Markir ikring, og den Vegen, Svensken altid maatte vera ventande fraa burtetter Blakjersletti med dei gamle Kjæmpehaugarne, der vaaro Folkekransar sjaaande krulla seg, for det var ogso ein Kviledag, og Kommandants- huset var likso fullt af staute Folk, af Staben, som dreiv att' og fram, medan den store Hermengd, som altid aldrig kann rymast inne. Alt var som ein Skylding af meg sagde. At det var um Vaaren 1808, men no var det Fred og Fest, daa var det Krig; no var det Dans og Festtaler, som gjorde alle til Brøder og Syskyn, ja endaa Svensken med, medan det daa var Kommando-Ord, men Kanonskjotingi trur eg var likso sterk no som daa, og eg kann aldri tru, at dei gamle Bombur lyste so godt i Notti paa den svarte trillande Straumen til Bakgrund, som Rakketurne no gjorde, og aldri rignde dei svenske Eldkultur so

lysende ned paa Festningen og Sundet som dei romerske Ljos med Stjerne-Rignet sit, og aldri var Festningen so godt bergad med ”Proviand”, og vistnok drukko Folk af Feltflaska si fyrr Slaget skulde standa i gamle Dagar; men dei drukko vist endaa meir no, endaa det var med Maate, som det sømer seg gode Folk; og der var Dans til ljose Dagen, og den 17de Mai, som Ljos brann igjenom (Transparent), lyste til Dansen, og slik Musik var der aldri i gamle Dagar, og den Musik, som no var, det var ikki Kongens men Folkets Musik og det heimegjord Musik attaat, for mest hver Mann af dei meir velstandande i Urskog kann spila og blaasa. Det var vel stelt altsaman, som ventande var, daa det var dei beste Menn i Bygdi, som havde gjort det. Det vardt nok umtalat alt dette i dei mange vanlege Talurne um Kvelden, og eg tok so til Ords:

”I Frankrike var i gamle Dagar eit Fangehus, som het Bastillen, der alle Fridomens Menn, som talade imot Trældomen, vorde innstengde; men so kom Umstøyten, daa Bastillen vard riven ned i Grus og Grund og Tufti utjavnat til ein slett plass, der det sigerdrukne Folk dansade i sin Fridomsleik. Det er ikki so ulikt her. Denne Festningen var ein Trældomens, ein Broderhatets, ein Villmanns-skapens Plass, og sjaa no, kvat med gjera her, og det Augnemerke og Huglynde, som me hava...”

Der vardt talat so godt af Sognepresten Schjønheyder og Candidat Fabritius og Doctor Sparre og Lieutenant Segelcke og af meg sjølv ogso, at eg trur alle Folk vaaro fornøgde, og Dagen og den svenske Striden og alle dei Skaalir, som høyra til eit slikt Lag vorda komne i Hug paa ein vanleg Maate.

Det var Mange, som bad meg at utgreida Gagnet af Rifleselskap og fyrislaa eit slikt paa denne Stad og denne Dag, men eg torde liksom ikki gjera det, endda eg tregade paa det, daa eg kom etter, at so mange vilde hava gjengjet inn paa det og skrivet seg inn anten som skjøtagde elder bitalande. Der er, som det heiter, god Borgar-Aand i desse Bygdar, og eg trur at

Urskog stender hægst, imindsto er der ei utbreidd Slekt (Haneborg-Slekti), som hever lært meir enn vanlegt paa Landet og imindsto meir enn dei fleste Ættir i Naabu-bygdarne. Romeriket er ellers ikki komet langt fram i denne Veggen, men Jarnvegen held no paa at umskapa dette Land. Den ulykkelege Kjøyrska som Folk fyrr laago paa og dreiv i Veggen, skjæmde Folk ut, og dei forsømde Jordbruket.

Af mi Tale for Dagen kann eg minnst dette umpass:

”Me samlast her for at halda heilag vaar Fridomsdag og vera glade; men dette er nokot som maa tykkjast rart for Mange, af di det at vera fri er nokot, som ikki er lett at faa i Hovudet sit. Det er liksom at vera frisk, og drikka Vatn og Luft. Men verdt Ein sjuk og tyrst og ikke fær teva (aande), so veit han, at det er godt at vera frisk og at Helsa vel var værd ein Gledesdag um Aaret. Men naar me tenkja os um og sjaa paa mange trælbundne Riki utanlands, og naar dei Gamle minna seg um og dei Unge lesa um vaar eldre Tid og likna henne i hop med denne, so kann Mannen nok verda glad og finna at eit Lag paa denne Dag er eit godt Lag.

Ja, kvat er daa Fridom? Naar me sjaa paa denne Jarnvegen her ned med Aai og tenkja paa, korleides Folk sleit og komo fram i gamle Dagar, so maa me segja: Det er Fridom. At den vesle Guten, som var med og rodde os yvir Sundet, at han eingong kann verda ein slik Karl som me og lata seg ro yvir af Andre, verda Prest, Skrivare, eigande ein gild Gard, ja endaa verda Kongsraad, det er Fridom. At kver og Ein er det, som han sjøv gjera seg til, at Dygd og Dug og Truskap og Stræv og Kunnskap og alt det, som godt er, aaleine gjerer Mannen stor, det er Fridom. At Guten og Gjenta, som tena, kunna segja til Husbonden og Husfrua, som dei ikki lika: ”eg vil flytja til eit annat gilt Hus, og eg er likso god som du, det er Fridom. At Presten er med og somange andre gilde Folk, og at Ingen vil vera Karl framifraa den Andre, men at me Alle stræva etter at vera Brøder, sovidt det kann lata seg gjera i

Livet, der Alle ikke eri like gode og strævsame, sjaa det er Fridom; og at Gardarne ero betre oppdyrkade enn fyrr, at her er meir Folkeskikk no enn fyrr og at me draga fram Nordmannskapen i Livet, i Kunst, i Skrift og Tale, sjaa det er Fridom, det er den 17de Mai, det er nokot, som er endelaust, som aldri verdt tømmt ut i Tale og Song liksolitit som Kjærleiken og Elskhugen” ... osv. osv. i denne Stilen paa Lag.

Slekt i Sorum

Erling F. Steineger søker informasjon om sin bestemors bror, Johan Andreas Heinrich Steineger. Han ble født 7. desember 1859 i Skudeneshavn. Han var 7 ½ år da familien flyttet til Sarpsborg. Der ble han konfirmert 16. juni 1876, 16 ½ år gammel.

Det har blitt sagt, men ikke funnet dokumentert, at han utviklet schizofreni (ungdomssløvsinn) og ble plassert på et ”hjem”. Hans far skal helt til sin død i 1908 ha bidratt med penger til hans underhold.

I folketellingen for 1900 er det for gårdsnummer 60, bruksnummer 4, Yssenmoen, oppført en Johan Stejneger som losjerende tilhørende familien. Han forsørgeres av sin fader, fhv. toldbetjent. Hans fødselsår er oppgitt til 1864 og fødested er ukjent.

Det Erling F. Steineger ønsker å vite er

Når kom Johan Steineger til Yssenmoen og hvor lenge ble han der?

Når døde han og hvor er han begravet?

Eventuelt noe om ham eller et bilde.

Kan noen av medlemmene i Blaker og Sorum historielag hjelpe ham?

Sorum-Speilet redigeres av Svein Sandnes
Returadresse: Svein Sandnes, Postboks 62,
1927 RÅNÅSFOSS

B

Aasmund Olavsson Vinje